

vzhlíží. Důležité je, že „mateřský jazyk není... jazykem pokrevní matky: je to jazyk Matky-Země, která je skutečnou *res jazyka*“.

Rámec recenzované knihy tvoří Neubauerova úvaha o výchově:

Nemobu si pomoci, ale mně nějak vždy splynaly PAIDEIA (výchova) a PAIDIA – dětskost, bravosť, legrace, klukovina. Proto mi připadá PAIDEIA jen jako PAIDIA spojená s jistou kázní... Totiž umění se baviti!

Nic není ochráněno a po Neubauerově zásahu již nic nelze rozlišit od ničeho. Sám rád vykřikuje přímo z papíru: „HEN KAI PAN – Jedno a Vše.“ Neubauer si pak ve své zábavě připadá jako „svorník veškerenstva“. (Považovat se za svorník je důležitý rys prezidentského myšlení.) Neubauer na jednom místě navazuje na Ivana Havla: místo postojů má filozof zaujímat „posed“.

Divadlo, které si naši mladíci sami pro sebe sehráli, má pokračování v katedrové filozofii, kterou provozují. Jeden z nich svůj posed našel na stoličce, jak sám upozorňuje, po profesoru Rádlovi, druhý je na cestě získat posed na ministerstvu zahraničí, třetí ze svého posedu řídí ústav pokročilých studií. Musíme jim připomenout, že ani na trůně, ani na Hradě se nestojí – a že všichni tři víceméně splňují základní rysy prezidentského myšlení. *Hic Rhodus, hic salta!*

[Ivan M. Havel, Martin Palouš, Zdeněk Neubauer: *Svatojánský výlet*. Malvern a B. Just, Praha 1999, 232 stran, text Výletu vyšel v Edici Expedice v r. 1984, knižně v r. 1994, toto vydání je o několik textů rozšířeno, náklad a cena neuvedeny.]

2000

ČESKÁ FILOZOFIE A JEJÍ DOBA DIAMANTOVÁ

Mnozí tvrdí, že před Listopadem – co se filozofie týká – tady nic nebylo: literatura se musela pašovat a z ciziny museli přijíždět profesori, aby pomáhali přežít zdejšímu podzemnímu filozofickému hnutí.

To je jeden náhled. Na celou věc je ale možné podívat se také střídavě: předlistopadová doba zrodila démanty české filozofie.

Řada jedinců, kteří neholdali jen vegetovat, se v předlistopadových dobách zajímala o krásnou literaturu a hudbu, jiní o duchovní disciplíny, mezi něž lze zařadit i filozofii. Jejich zájem byl přitom motivován buď osobně, nebo politicky.

V prvním případě šlo hlavně o otázky smyslu života a toho, co bude po něm; v případě druhém byl nejednou základem pouze pocit, že dotyčný koná něco, co je stávající politické moci nepřijemné, a to že přispěje k realizaci jedincovy svobody. Jedna věc je však zájem, kterému se někdo věnuje ve volném čase, a něco jiného je profese.

Iluzí českého podzemí bylo přesvědčení, že jeho opravdovost a životnost pochází z toho, že vyrůstá z životních potřeb a že v něm panovalo přesvědčení, podle kterého se zásadně liší od akademismu „telefontních seznámů“, jak opovrživě budoucí učitelé našich univerzit (démanty české filozofie) nazývali práce svých budoucích kolegů, k nimž měli později jezdit na stáže a v jejichž zemích se měli etablovat, aby měli přístup ke grantovým zdrojům ve své zemi.

Před Listopadem podzemní filozofové zkrátka měli za to, že při dělení populace na intelektuály a na lidi duchovní mají pevně mísení mezi lidmi duchovními. V tomto Janem Patočkou vynalezeném

rozdvojení kulturních pracovníků na dvě skupiny našli všichni v těžké době útěchu. Neuvědomili si už ale, že tohle rozdělení bylo výkonem intelektuála. Tedy pokud tímto pojmem míníme vzdělanost spojenou s akribií, která zaručuje zvládnutí pravidel světa myšlení.

Jan Patočka tak poskytl útěchu těm, kteří akribii neměli a kteří také propadli jeho vlivem dojmu, že jí ani není třeba. Jan Patočka se nijak zvlášť nerozčiloval nad prázdny, jen životní touhou vedeným zájmem – totiž zájmem o naplnění života. Nepodařilo se mu nikoho té akribii naučit, protože to sám zřejmě považoval za zbytečné ve světě, který jí nevnímá, který pro ni nemá smysl – totiž ve světě předlistopadovém. Sám uctíván jako Bůh mohl tuto mravenčí práci odložit a místo toho přemýšlet o poslání Komenského, například. Okruh Patočkových žáků nabyt nesmírných rozměrů po jeho smrti. Každý, kdo Patočku potkal, byl nyní jeho žákem, a byl tedy i filozofem. Nikdo z těch žáků si ovšem neuvědomil, že jen prozrazuje nedostatek akribie a že se kloní jen k uctívání modly. Texty Jana Patočky totiž vyvolávají jeden oprávněný dojem. Velikost autora svedla k nedůslednosti, širě pohltila hloubku postřehů, protože ideje nebyly rozpracovávány. Vracet se stále znovu k tématu a z různých stran o něm meditovat není pravé rozvíjení tématu.

Patočkovy texty ukazují, že své texty po sobě nečetl. Impetus psát dál a dál ovšem má přece jen jinou úroveň u něho a u některých jeho napodobovatelů, totiž oněch „duchovních“ lidí, kteří si nechodili pro peníze do účtárny (jedna z charakteristik duchovního člověka). Ono to ale bylo ve skutečnosti tak, že do mnohých účtáren nesměli. Jakmile se vše obrátilo, účtárny hned dobyli.

Účtárny grantových agentur a všelijakých nadací mají rozhodovací orgány. A předpokladem pro vstup do účtárny je obsazení takových orgánů. Produkce této nové gardy „duchovních“ lidí ale náhle měla odpovídat měřítkům, jaká nastolují instituce.

A ejhle, soukolí se zadřelo. Jedni prokázali, že přečetli za svůj život jenom jednu knihu – nejčastěji postupovali tak, že si ji přeložili.

Neboť soudili, že přeložit znamená porozumět, jako se dnes předpokládá, že oteroxovat znamená mít přečteno. Jiní začali napodobovat styl vědeckých spisů, a stali se sterilními suchary. Druzí překládali dál, a kupodivu to stačilo na vysoké posty ve vědeckých institucích. A poslední se pokoušeli v duchu patosu otřesených pokračovat v odhalování smyslu nejdnou téměř mystického, ale zbytečného.

Zástupci všech větví nastoupili na vysoké školy. V zásadě všichni byli samouky, ale samoučit se začali až v době polistopadové. Výsledek je ovšem takový, jako když začnete hrát na klavír téměř ve čtyřiceti. Určitě se naučíte přehrát i obtížnější skladby, ale svět hudby, svět virtuozity je jiný.

Jistěže náš čtyřicetiletý či šedesátiletý samouk bude kritizovat drezuru malých dětí, přehnanou disciplínu hudebních škol a nezdravost mezinárodní konkurence v koncertním životě. Inu, bude si počítat jako kritik disertací ve formě „telefonních seznamů“, bude raději chodit na amatérské soutěže. Základní je totiž radost ze hry a ony nelidské mezy, řekne nám amatér, náležitý koncertnímu průmyslu. Náš samouk se ovšem na profesionální dráhu nevypraví, protože hra klavírní se stěží kamufluje. Nicméně naši inženýři, lékaři a topičové, kteří nemohli studovat, se o takovou kamufláž pokoušejí. Neobratná hra je žel dobře rozpoznatelná – začali své malé telefonní seznamy psát pozdě. Zaspali dobu, výmluva, že nemohli studovat, neplatí – ti, co směli studovat, nijak nedokazují, že to stálo za to.

Tím se kruh uzavřel. Uzavřel se neblaze, protože vzestup samouků nyní řídí novou generaci studentů, kteří možná jsou duchovními lidmi, čert ví. Pravda, částečně se to vyřeší tím, že se ti lepší pošlou do ciziny a pak po jejich návratu se jim poskytnou nějaký částečný úvazek. Příchozí, řádně vyučení budou čekat ještě dvacet let, než generace samouků bude penzionována. Nejspíše takové čekání ony nové síly znechutí.

Ti mladí, kteří studovali pod vedením děmantů, povětšinou podávají výkony chabé – podle svých vzorů. Sebevědomí tu však nechybí.

A jak by nechybělo, když doktorát lze získat za práci, která svým názvem poukazuje na dimenze práce pouze seminární.

Démanty jsou přesvědčeny o svém poslání, o své dějinné nena-hraditelnosti. Pocit opravdovosti z amatérské hry tu vládne dál. Ale prosvitají tu některé „profesionální“ rysy, nepostrádající rafinovanosti. Například ten, komu nechtějí tisknout texty, si založí vlastní časopis, nejlépe dva a nejlépe v cizím jazyce. Jakmile na stáží objeví zahraničního kamaráda, vydá mu knihu v překladu. On třeba udělá totéž; nebo pošle další pozvánku.

Zkrátka a dobře, v říši démantů vládne táž pravidla jako v každé jiné říši. Jenomže tato démantová říše je tvořena amatéry, kteří se na stará kolena začali učit psát, ba snad i myslet.

Jan Patočka k tomuto stavu nechtěně přispěl. Jednou napsal, že smyslem učitele je být překonán. Toto poslání se mu naplnit nepodařilo.

2007

DOSLOV

Někdo byl v KSČ a upřímně věřil ideálům, jež se podle něj měly naplnit v budoucnosti, a proto i kritiku prováděl, aby odrovnal překážky vývoje a postupu, který ve svém jádru byl nezadržitelný. Já jsem také byl stoupencem – ale jaké strany a jakých ideálů? Byl jsem kritikem, pamfletistou. Ale proč? Odpovědí jsem dostal řadu (od „Vše lze zesměšnit“ přes „Kyselé hrozny“ až po „Touha po moci“).

Ale čemu jsem věřil? Byla to pouze touha dojit zadostiučinění, protože jsem záviděl těm úspěšnějším, jak mnozí jistě dosud věří?

Jen jsem srovnával, byl jsem malý komparatista. S výkony minulými nebo i současnými, ale jinde se odehrávajícími. Kdo by nereagoval v takovém srovnání, když spatřil plané nadšení a nedoučenost. Kdo by nereagoval, nebyl by tvorem shovívavým, nýbrž vypočítavým. Mohl přece odhanout vývoj, kdyžby snad „pravda zvítězila“.

Nevěřil jsem, že pravda zvítězí, proto jsem se naivně bouřil. Stoupenčí KSČ své spisy, zdá se, z doby zaslepení nevydávají. Já si to troufám z prostého důvodu. Aby mi mohli všichni velkoryse odpustit. Ty zbytečné kroky, které nic neovlivnily, protože karty byly již dávno rozdány – přezkoumejte životní běh těch, kteří jsou v mých textech napadáni. Věřím, že mí nepřátelé se smilují, až budou moci poukazovat na moje sebrané prosté omyly, které při svém vzniku vůbec netušily, kam se bude přistších dvacet let vývoj ubírat. Netušil jsem ani já, že v českém myšlení má nastat doba diamantová.

3. 5. 2010